

LES DONES AL MERCAT DE TREBALL DE BARCELONA, L'ANY 1998

NARCISA SALVADOR, EDUARD SALVAT, ÀNGELS SANTIGOSA

Direcció d'Estudis d'Activitats Econòmiques i Ocupació, Tinença d'Alcaldia d'Ocupació i Promoció Econòmica

MONOGRAFIES

L'evolució favorable de l'economia durant el 1998 s'ha traduït més clarament que en anys anteriors en el mercat laboral. Aquest article es proposa descriure la situació actual de les dones al mercat de treball de Barcelona, i com hi ha incidit aquest entorn favorable. En primer lloc, s'analitzen alguns dels principals indicadors en aquest camp, com són l'activitat, l'ocupació, l'atur i la contractació. Més endavant, es fa referència a un aspecte qualitativament prou significatiu, com és la presència de les dones dins del col·lectiu empresarial a la ciutat en els darrers anys.

La major part del contingut de l'article prové d'un informe sobre l'àmbit laboral de les dones que ha estat inclòs a la publicació de Barcelona Activa *Ocupació i dones a Barcelona. La participació de les dones*, editat el març de 1999.¹

Activitat femenina a Barcelona

Les dones de Barcelona han protagonitzat un ampli procés d'incorporació al món del treball, per endavant del pro-

cés que s'ha produït al conjunt d'Espanya, que les ha acostat significativament al nivell europeu. L'any 1998, de cada 100 dones en edat de treballar que viuen a Barcelona, 55,4 pertanyen a la població activa, sigui com ocupades o a la recerca d'un lloc de treball. Aquesta proporció —la taxa d'activitat femenina— és la mateixa que a Catalunya, força superior a l'espanyola (48,7%) i a prop de la mitjana europea (57,7% l'any 1997).

La taxa d'activitat entre les dones en edat de treballar a Barcelona ha passat del 42% el 1986 al 55,4% en l'actualitat. A Espanya el pas ha estat del 33,8% (1985) al 48,7%. I al conjunt de la Unió Europea el pas ha estat del 51% (1985) al 57,7%.

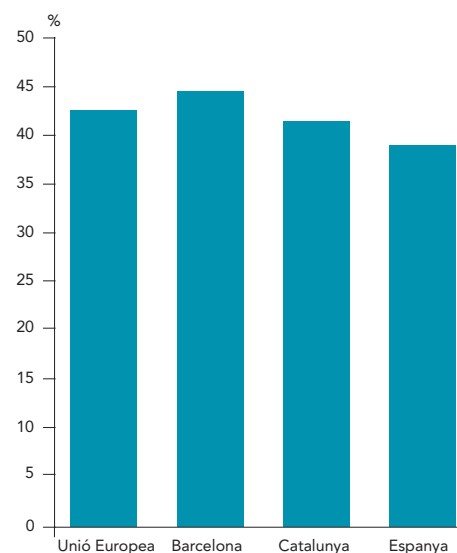
A Barcelona, el 44,7% del total de persones actives són dones. El 1986 el percentatge de dones actives sobre el total d'actius era del 35,6%. El percentatge de dones actives de Barcelona és superior als registrats als altres àmbits territorials, que oscil·len entre el 39,3 % espanyol i el 42,7% europeu.

Ocupació femenina a Barcelona

La taxa d'ocupació femenina de la població entre 16 i 64 anys és a Barcelona del 43,1%, lleugerament inferior a la catalana. Se situa equidistant entre la taxa espanyola (35,7%) i la de la Unió Europea (50,5%).

El quadre precedent permet observar que la taxa d'ocupació total de Barcelona (54,9%) se situa uns cinc punts per sota de la mitjana europea (60,5).

Gràfic 1
Pes de les dones en la població activa 1998

Taula 1
Població activa per sexes de 16 a 64 anys, 1998

	Homes		Dones		Total	
	Milers	Taxa	Milers	Taxa	Milers	Taxa
Barcelona	350,3	77,1	282,9	55,4	633,3	65,6
Catalunya	1.570,7	78,4	1.113,0	55,8	2.683,7	67,1
Espanya	9.814,2	76,7	6.349,4	48,7	16.163,6	62,6
Unió Europea	95.672,0	77,8	71.263,0	57,7	166.935,0	67,8

Font: EPA i Enquesta de forces de treball de la Comunitat Europea

Nota: Les dades fan referència a mitjanes de 1998, excepte les de la UE, relatives a 1997

1. Barcelona Activa contribueix amb les seves polítiques a l'accés de les dones al món laboral i al teixit empresarial de la ciutat, mitjançant la participació en els diferents programes promoguts pels serveis per a l'ocupació, d'atenció als emprenedors i emprenedores i de cooperació amb les PIME.

La publicació a què es fa referència conté una àmplia i interessant descripció de l'actuació de Barcelona Activa durant el 1998, quan ha comptabilitzat una participació femenina del 54% del total.

Mentre que la diferència de les taxes d'ocupació masculines és només d'uns 2 punts (Barcelona: 68,2%, Europa: 70,5%), en les taxes femenines la diferència és d'uns 7 punts (Barcelona: 43,1%, Europa: 50,5%).

La proporció de dones que treballen a la ciutat és molt significativa: 41,5 de cada 100 persones ocupades són dones, percentatge superior als de Catalunya (38,3) i Espanya (35,5), i només a tres dècimes de l'uropeu (41,8).

Atur femení registrat a Barcelona

Conjuntura actual:
evolució 1997-1998

En els dos darrers anys, la important reducció de l'atur registrat ha afectat en diferent grau els homes i les dones. La disminució del número d'aturats ha estat aproximadament el doble que la de les aturades.

Per grups d'edat i sexe, l'evolució és també molt diferent. En els cas de les dones, l'atur s'ha reduït en tots els grups. Aquesta disminució és decreixent quan augmenta l'edat: entre les més joves baixa més d'un 40%, i en les de més de 40 anys només un 7%. En el cas dels homes, les diferències entre els grups d'edat, tot i existir, són molt menys acusades.

Taula 2
Població ocupada per sexes de 16 a 64 anys, 1998

	Homes		Dones		Total	
	Milers	Taxa	Milers	Taxa	Milers	Taxa
Barcelona	310,2	68,2	219,9	43,1	530,1	54,9
Catalunya	1.417,7	70,7	878,3	44,0	2.295,9	57,4
Espanya	8.450,8	66,1	4.653,6	35,7	13.104,4	50,8
Unió Europea	86.700,0	70,5	62.342,0	50,5	149.042,0	60,5

Font: EPA i Enquesta de forces de treball de la Comunitat Europea

Nota: Les dades fan referència a mitjanes de 1998, excepte les de la UE, relatives a 1997

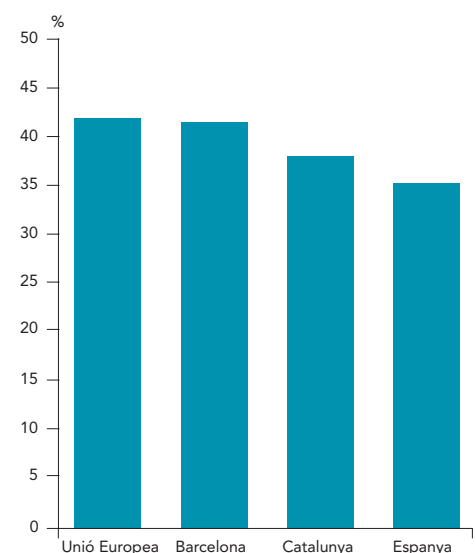
Taula 3
Atur registrat per sexes a Barcelona, 1997-1998

	Homes		Dones		Total	
	Milers	Taxa	Milers	Taxa	Milers	Taxa
1997						
Març	33.048	8,77	33.507	11,53	66.555	9,97
Juny	31.122	8,26	32.262	11,10	63.384	9,50
Setembre	30.194	8,01	32.412	11,16	62.606	9,38
Desembre	28.026	7,44	30.838	10,61	58.864	8,82
1998						
Març	27.210	7,22	30.926	10,65	58.136	8,71
Juny	24.609	6,53	29.264	10,07	53.873	8,07
Setembre	23.798	6,32	28.891	9,94	52.689	7,90
Desembre	22.837	6,06	27.103	9,33	49.940	7,48

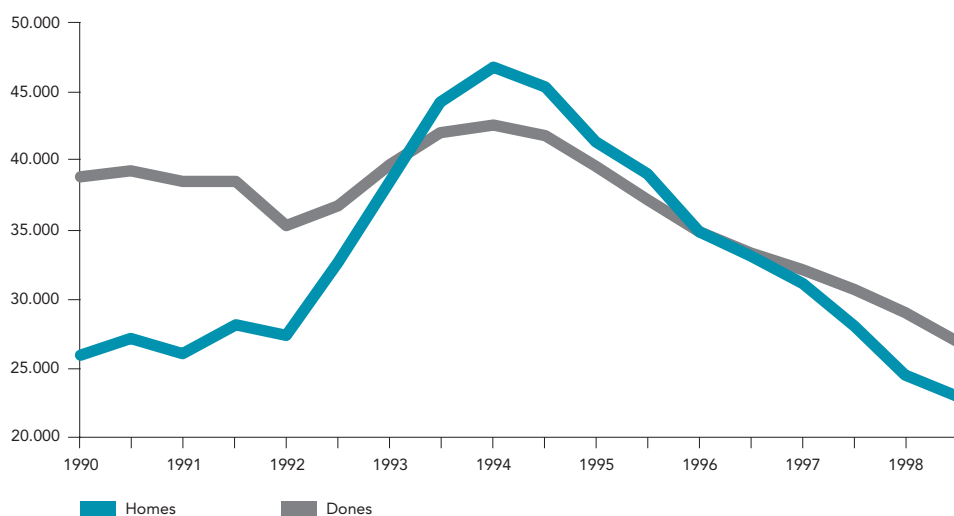
Taula 4
Variació de l'atur registrat a Barcelona per sexes i grups d'edat, desembre 1998- gener 1997

	Menys de 20	De 20 a 24	De 25 a 39	De 40 a 54	Més de 55	Total
Homes	-43,33	-48,94	-33,33	-24,53	-30,40	-31,72
Dones	-49,42	-41,71	-22,82	-8,34	-4,24	-19,47
Total	-46,62	-44,85	-27,31	-16,42	-22,03	-25,58

Gràfic 2
Pes de les dones en la població ocupada, 1998

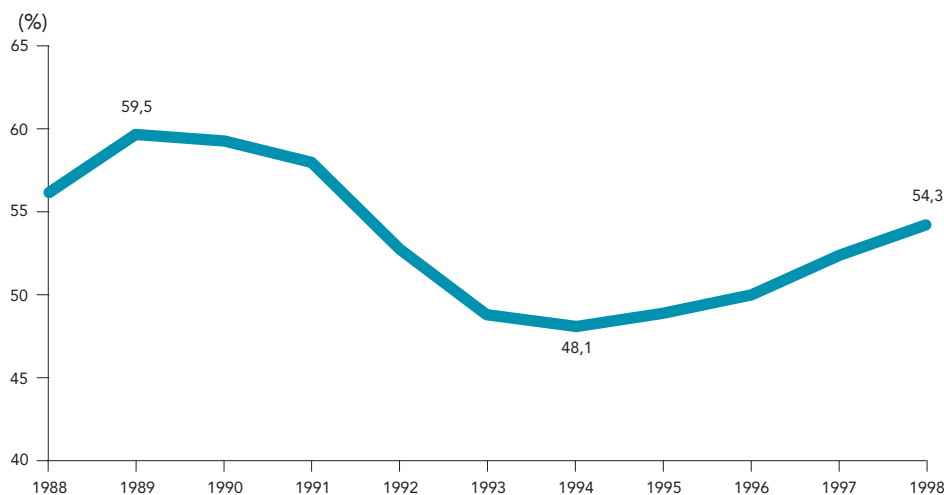
Gràfic 3
Evolució de l'atur per sexes a Barcelona, 1990-1998

La taxa d'atur femenina és superior a la masculina en tots els estrats. La major diferència se situa entre els 25 i els 54 anys, amb una taxa femenina que supera en gairebé un 75% la dels

homes. D'altra banda, la taxa d'atur més elevada és la corresponent a les dones de més de 55 anys (13,6%), que se situa uns 6 punts per sobre de la global de Barcelona.

Gràfic 4
Feminització de l'atur a Barcelona, 1988-1998

Dinàmica dels anys noranta

Per situar adequadament l'evolució de l'atur femení registrat, és aconsellable considerar una perspectiva temporal àmplia, que incorpori diferents fases del cicle econòmic.

En el transcurs dels darrers anys, l'atur femení a Barcelona s'ha reduït notablement. La seva disminució ha estat més intensa a la ciutat que als àmbits més propers, de manera que a finals de 1998 la taxa d'atur femení a Barcelona és inferior a les de Catalunya i Espanya. Així mateix, en el període 1990-1998, la diferència entre les taxes masculina i femenina d'atur s'ha escurçat considerablement.

Entre 1990 i 1998 l'atur femení es redueix el doble que el masculí. A finals de 1990, el nombre d'aturades superava en unes 13.000 persones l'atur masculí, i l'any 1998 aquesta diferència s'ha reduït a 4.200 persones. Dins d'aquest període, es poden distingir clarament dues etapes: 1990-1994, en què l'atur evoluciona a l'alça, i 1994-1998, d'ininterrompuda disminució d'aquesta magnitud.

El gràfic permet observar que l'atur femení respon d'una manera més moderada que el masculí a les oscil·lacions del cicle econòmic. Com a conseqüència d'això, la feminització de l'atur —pes de l'atur femení sobre el total— tendeix a augmentar en èpoques d'expansió econòmica i a reduir-se durant les crisis. La seva evolució en els dos darrers anys a la ciutat (en que passa del 50 al 54,3%), s'ajusta a aquesta tendència. Cal recor-

dar que en el moment de menor atur de l'anterior fase expansiva (mitjans de 1990) es registra el nivell més elevat de feminització del darrer període (60%).

Durant aquesta dècada, l'evolució de l'atur femení mostra pautes diferenciades per grups d'edat: disminucions de més d'un 60% en menors de 25 anys, i un lleuger increment en les més grans de 40 anys. Aquest comportament es dona també en els homes, però amb una menor intensitat.

Comparació amb altres àmbits

La reducció del nombre d'aturades durant el període 1994-98 ha estat més intensa a Barcelona que a Catalunya i a Espanya.² En aquests anys, la taxa d'atur femení a la ciutat s'ha situat sempre per sota de les d'aquests dos àmbits. Aquesta pauta es manté fins i tot el 1998, quan la taxa d'atur global de la ciutat ha superat lleugerament la de Catalunya. Així, al darrer mes de desembre, la taxa d'atur femení ha estat 0,7 punts més baixa que la catalana, quan la taxa global se situava 0,22 punts per sobre.

	Barcelona	Catalunya	Espanya
1994	42,8	172,5	1.363,5
1995	39,7	159	1.292,9
1996	35,4	146,4	1.210,5
1997	32,6	135,4	1.150,3
1998	27,1	113,1	1.010,3
Variació			
94-98 (en %)	-36,7	-34,4	-25,9

En el conjunt de la Unió Europea, la taxa d'atur femení s'ha situat als darrers anys sistemàticament per sobre de la masculina. En el cas espanyol aquesta pauta s'ha accentuat a partir de la segona meitat dels vuitanta, a causa de la massiva incorporació de la dona al mercat de treball. A Barcelona, el desembre de 1998, la taxa d'atur masculina era ja força reduïda (6,06%), mentre que la femenina se situava per sota del 10% (9,33%).

La taxa de feminització de l'atur manté a Catalunya i Espanya la mateixa pauta de comportament ja constatada en el cas de Barcelona, augmenta en els períodes d'expansió (com el 1994-1998) i es redueix durant les crisis. De tota manera, durant el període 1994-1998, Barcelona presenta sempre un nivell de feminització de l'atur més baix que els altres dos àmbits considerats.

Les dones i la contractació laboral

L'any 1998 es van registrar a Barcelona 679.748 contractes laborals, distribuïts de forma quasi equitativa entre els dos sexes (homes, 50,67%; dones,

49,33%). Per tant, la participació femenina és més alta en la contractació que en la població activa (44%). El 13,1% d'aquests contractes van tenir caràcter indefinit. En aquest cas, però, la situació per sexes no és la mateixa: mentre que en els homes el 14,85% dels contractes van ser indefinits, en les dones aquest percentatge baixa a un 11,29%.

En canvi, la presència de dones és majoritària en la contractació a temps parcial, ja sigui indefinida o temporal: el 62% del total de contractes a temps parcial ho van ser per dones.

Com a conseqüència de les mesures de reforma de l'any 1997,³ dos terços dels contractes indefinits registrats durant l'any 1998 s'han acollit a les noves modalitats de contractació. També en aquest terreny, els homes (34.727) han estat més afavorits que les dones (25.036). L'única modalitat de contracte indefinit al qual s'acullen més les dones (59,1%) és la contractació a temps parcial.

L'any 1998, les dones van signar a Barcelona més contractes temporals que els homes. En particular, hi ha dues modalitats de contractació temporal en què el predomini femení és especialment clar: els contractes a temps parcial (amb 121.792⁴ contractes signats durant l'any) i

	Barcelona	Catalunya	Espanya
1994	14,7	16,5	23,4
1995	13,7	14,9	21,6
1996	12,2	13,4	19,7
1997	11,2	12,3	18,3
1998	9,3	10,0	15,7
Diferència			
94-98	-5,4	-6,5	-7,7

2. Les dades corresponen a mitjanes anuals excepte el 1998 en què es facilita la dada del mes de desembre.

3. El maig de 1997 es van introduir a Espanya noves modalitats de contractació orientades fonamentalment a estimular la contractació indefinida. La seva vigència temporal és limitada, i s'adrecen especialment a certs col·lectius (aturats de llarga durada, joves i més grans de 45 anys). En aquest bloc de mesures, no es va considerar les dones com a un col·lectiu que requereix un tractament diferenciat.

els interins. En canvi, en d'altres s'observa un pes molt més fort dels homes, com és el cas dels contractes d'obra o servei determinat.

A partir del mes de juny, i coincidint amb la reducció de les possibilitats d'accedir a bonificacions,⁵ la contractació indefinida va tendir a perdre pes dins del total, tant entre els homes com les dones. Així, mentre al primer trimestre superava el 15% de la contractació total, el quart trimestre es va situar al voltant de l'11%.

En relació a l'any 1997, i pels dos sexes, els contractes que han experimentat un increment més accentuat són els acollits a les noves mesures de foment.

Pel que fa als contractes temporals, els signats per dones s'han incrementat a

una taxa (21,1%) clarament superior a la dels homes (11,6%).

Comparació amb Catalunya i Espanya

L'any 1998, els contractes laborals signats per dones a Espanya han suposat el 39,2% del total, percentatge 10 punts inferiors al de Barcelona. En contractes indefinits el pes femení és una mica més baix.

El pes de la contractació indefinida sobre la total ha estat del 8,1% en aquest període, 5 punts per sota del registrat a Barcelona. La xifra espanyola és clarament inferior a la barcelonina pels dos sexes, i Catalunya (11,8%) se situa en un lloc intermedi entre les xifres de la ciutat i Espanya.

Respecte a 1997, el nombre de contractes indefinits s'ha incrementat a Espanya en un 34% i a Catalunya en un 44%, quan a Barcelona l'augment ha estat proper al 50%. Pel que fa als contractes temporals, evolucionen a un ritme inferior que els indefinits. Les taxes d'evolució de tots dos tipus de contracte a Catalunya i Espanya no varien significativament entre homes i dones.

Participació de les dones en el teixit empresarial de Barcelona

El 1996 les dones formaven el 27% de l'empresariat amb assalariats de Barcelona, tres punts més que l'any 1991. En relació als empresaris sense assalariats el salt ha estat del 29,5% al 31,2%. No obstant aquests avenços, el pes de les dones empresàries a Barcelona és encara inferior al pes del conjunt de dones ocupades sobre el total de població ocupada de la ciutat.

L'any 1996⁶ hi havia a la ciutat prop de 26.000 empresàries, que representaven el 11,9% del total de les ocupades, percentatge lleugerament superior al de 1991 (11,1%).

Entre 1991 i 1996 el nombre d'ocupades residents baixa en més de 20.000 a

Taula 7
Contractació laboral any 1998 a Barcelona

	Homes	Dones	Total
Contractes indefinits			
A temps parcial	4.256	6.147	10.403
Ordinari temps indefinit	11.880	6.538	18.418
Minusvàlids L 63/97 i 64/97 i RD 1451/83	285	138	423
Contractes indefinits L 63/97 i 64/97	17.925	12.242	30.167
Convertits en indefinits L 63/97 i 64/97	16.802	12.794	29.596
Total indefinits	51.148	37.859	89.007
Contractes temporals			
Pràctiques	4.543	5.349	9.892
Temps parcial	72.359	121.792	194.151
Obra o servei	93.478	48.792	142.270
Eventuals circumstàncies producció	97.148	77.926	175.074
Interinitat	15.385	34.186	49.571
Formació L 63/97	3.433	2.569	6.002
Altres	6.918	6.863	13.781
Total temporals	293.264	297.477	590.741
TOTAL	344.412	335.336	679.748
Contractes indefinits sobre el total (%)	14,85	11,29	13,09

4. El que representa el 36,3% del total de contractes signats per dones a Barcelona l'any 1998.

5. Una de les condicions per a accedir a les bonificacions per conversió de contractes temporals en fixos és que el contracte temporal s'hagi celebrat abans del 17 de maig de 1998.

6. Dades procedents del Padró d'habitants de 1996 i del Cens de població de 1991.

Taula 8
Pes de l'ocupació femenina sobre la total a Barcelona, 1991-1996
 Segons situació professional, en percentatges

	1991	1996
Empresàries amb personal assalariat	24,15	27,14
Empresàries sense personal assalariat	29,53	31,20
Membres de cooperatives	28,49	33,71
Ajudes familiars	55,39	56,54
Assalariades fixes	38,32	42,31
Assalariades eventuais	47,42	47,57
Altres situacions	53,89	44,19
Total	38,43	41,11

Taula 9
Situació professional de les dones ocupades a Barcelona, 1991-1996

	1991		1996	
	Nombre	%	Nombre	%
Empresàries amb personal assalariat	9.195	3,83	9.350	4,29
Empresàries sense personal assalariat	17.526	7,31	16.595	7,62
Membres de cooperatives	1.242	0,52	1.794	0,82
Ajudes familiars	3.384	1,41	1.786	0,82
Assalariades fixes	154.965	64,62	142.238	65,31
Assalariades eventuais	48.995	20,43	41.783	19,19
Altres situacions	4.494	1,87	4.240	1,95
Total	239.801	100	217.786	100

Taula 10
Pes de l'ocupació femenina sobre la total, 1994-1998
 Segons situació professional, en percentatges

	1994	1998
Empresàries amb personal assalariat	16,54	20,89
Empresàries sense personal assalariat	28,20	28,92
Membres de cooperatives	26,99	31,13
Ajudes familiars	59,80	59,14
Assalariades Sector Públic	43,25	47,37
Assalariades Sector Privat	32,51	34,27
Altres situacions	35,79	59,89
Total	34,02	36,63

Taula 11
Situació professional de les dones ocupades a Espanya, 1994-1998

	1994		1998	
	Milers	%	Milers	%
Empresàries amb personal assalariat	90,3	2,26	149,6	3,14
Empresàries sense personal assalariat	532,4	13,30	534,4	11,23
Membres de cooperatives	30,8	0,77	26,4	0,55
Ajudes familiars	286,3	7,15	214,4	4,51
Assalariades sector públic	885,9	22,13	1.042,7	21,91
Assalariades sector privat	2.164,4	54,06	2.779,7	58,42
Altres situacions	13,6	0,34	11,2	0,24
Total	4.003,7	100	4.758,4	100

causa de la reducció de la població de la ciutat registrada en aquest període. Cal esmentar que en el cas dels homes la disminució és molt més acusada.

Comparació amb Espanya

La presència de les dones en el teixit empresarial espanyol també ha avançat en el període considerat. En qualsevol cas, els percentatges de Barcelona se situen notablement per sobre dels que apareixen per al conjunt d'Espanya: només el 20,9% de l'empresariat espanyol amb assalariats són dones i el 28,9% de l'empresariat sense assalariats.

L'any 1998 hi havia a Espanya 684.000 empresàries,⁷ un 14,4% del total de les ocupades. Respecte a 1994, cal remarcar l'accentuat increment de les empresàries amb personal assalariat (en 60.000 persones).

Ocupació femenina per sectors a Barcelona

El procés de terciarització de l'ocupació està afectant amb més intensitat les dones. L'any 1996, el 82% de les dones ocupades residents es concentraven als serveis i representaven el 47% del conjunt de treballadors del sector terciari.

A la resta de sectors, la participació femenina és molt inferior i, a més, no mostra una tendència clara a l'increment.

7. Dades de l'Enquesta de Població Activa, del quart trimestre de 1998.

Taula 12
Ocupació femenina per sectors econòmics a Barcelona

	1991		1996	
	Nombre	%	Nombre	%
Agricultura i pesca	199	0,08	553	0,25
Indústria	50.908	21,23	36.013	16,54
Construcció	3.714	1,55	2.512	1,15
Serveis	184.980	77,14	178.708	82,06
Total	239.801	100	217.786	100

Font: Cens de població 1991 i Padró d'habitants 1996

A la vista d'aquestes xifres, l'elevada especialització terciària de la ciutat és un dels factors que expliquen la major incorporació de la dona al mercat de treball de Barcelona en relació als àmbits més propers. Cal recordar que el sector terciari agrupa activitats molt diverses i treballadors amb nivells diferents de qualificació i remuneració.

Conclusions

- Les dones constitueixen el 44,7% de la població activa de la ciutat, un percentatge que ha augmentat en gairebé 10 punts els darrers 10 anys. La taxa d'activitat femenina de la ciutat i de Catalunya s'aproximen a la mitjana europea i mostren una clara separació de la del conjunt d'Espanya.

- El 41,5% de la població ocupada a la ciutat són dones, el que situa Barcelo-

na prop de la mitjana europea. Tot i això, la taxa femenina d'ocupació de la ciutat (43,1%) és encara força inferior a la comunitària (50,5%).

- En matèria d'atur, la consideració d'una perspectiva temporal àmplia posa en evidència que l'atur femení registra unes oscil·lacions més suaus que el masculí, tant en èpoques d'expansió com de crisi. El resultat global de l'etapa 1990-1998 és que la reducció de l'atur femení a Barcelona ha duplicat la del masculí, i que mentre la taxa d'atur femení ha passat del 16% a menys del 10%, la masculina es situa al final del període al mateix nivell (al voltant del 6%) que al 1990. D'altra banda, en aquest període, tant la taxa d'atur femení com el grau de feminització de l'atur han estat sempre més baixos a la ciutat que a Catalunya i Espanya.

- L'any 1998, les dones van subscriure prop de la meitat (49,3%) del total

Taula 13
Pes de l'ocupació femenina sobre la total a Barcelona

Segons sector econòmic. (%)

	1991	1996
Agricultura i pesca	23,92	25,25
Indústria	27,57	27,83
Construcció	13,63	14,67
Serveis	44,98	46,96
TOTAL	38,43	41,11

Font: Cens de població 1991 i Padró d'habitants 1996

de contractes registrats a Barcelona. Aquest percentatge és inferior (42,5%) en la contractació indefinida, i supera el 50% en la temporal. És especialment remarcable la participació de les dones en els contractes temporals a temps parcial, que s'eleva fins al 62%. Aquesta és, globalment, la modalitat més usada a la ciutat durant l'any.

- El 1996 les dones formaven el 27% de l'empresariat de la ciutat amb assalariats, tres punts més que l'any 1991. Entre els empresaris sense assalariats, en el mateix període aquest percentatge passa del 29,5% al 31,2%. En els dos casos, les xifres de Barcelona són notablement superiors a les del conjunt d'Espanya. No obstant aquests avenços, el pes de les dones dins del col·lectiu empresarial és inferior al que tenen en el conjunt de la població ocupada de la ciutat.